TURKIET:
Heliga läror i konflikt

Bönestroparе på taket till en kymoské.

Turkiska bönder vid aftonens böneutrop.

Kemal bekantar sig med en gammal gubbe under en rundresa i landet på 1930-talet.

TRE TING ÄR HELIGA i turkisk politik. Kemal — nu alltid åkallad under hedersnamnet Atatürk (turkarnas fader) — framstår tretton år efter sin bortgång för alla som den store inspiratören och ledaren, mannen som genomförde "revolutionen" och skapade "den nya staten", "det moderna Turkiet". Alla riktningar åberopar Atatürk; hans verk kan inte kritiseras; en anklagelse för åsidosättande av Atatürks principer är fruktansvärd och måste gendrivas, inte med argumentet att Atatürk hade fel, utan med att han i grunden hade samma åsikt som den anklagade. En liknande hedersställning har blott Marx, Lenin och Stalin i kommunistisk debatt. En viss frihet vinnes naturligtvis genom att Atatürks avsikter kan tolkas på skilda sätt, allra helst som diktatorns programmatiska uttalanden var vaga och torftiga. Men de reformer Atatürk ansåg som grundläggande bildar en gräns för tolkningsverksamheten som det är svårt att överskrida.

Den muhammedanska religionen har en liknande ställning. En kritisk debatt av den art som företrädes av den s. k. kulturradikalismen i Sverige är otänkbar. En icke obetydlig frihet vinnes visserligen genom att även den muhammedanska läran kan tolkas helt olika. Det är liksom i kristna länder vanligt att påstå att den sedan århundraden förkunnade religionen inte är den "samma" enligt de auktoritativa skrifterna och alltså att Muhammed i själva verket menade helt andra saker än muhammedanerna — och det är på denna väg möjligt att se den rätta läran som något radikalt och progressivt, som ett förträffligt uttryck för den tolkandes egen åskådning. Men även här finns en viss gräns: en samling svårdefinierbara men verkningsfulla föreställningar blir tabu. Saken kan också uttryckas så att statsledningen känner och måste känna respekt för en kärna av åsikter som har traditionens och de muhammedanska "prästernas" stöd och att det religiösa argumentet har stor politisk slagkraft.

Slutligen är demokratin oantastlig. De båda stora partierna tävlar i slutlöst över den utveckling som här ägt rum på kort tid; republikanerna säger sig ha genomfört folkstyrelsen, demokraterna säger sig ha framtvingat och tillämpat den. Såväl muhammedanismen som kemalismen förklaras ha siktat till demokrati, och de heliga lärorna kan sålunda framställas som en orubblig enhet.

Men i själva verket är en spänning, som lätt kan ge upphov till farliga politiska motsättningar, uppenbar: de heliga principerna emellan. Atatürks reformverk blev ju så betydande och ingripande just genom att det innebar ändringar i äldriga institutioner och sedvänjor, vilka för massan av folket var — och till viss del ännu är — omgivna av religiös helgd. Och därför var detta reformverk, det utgår man allmänt från, möjligt endast genom ledarens i politisk diktatur omsatta auktoritet. Vidare: den lära som i varje fall för stora delar av folket framstår som den rätta muhammedanska läran omfattar grundsatser som inte gärna kan förenas med demokratin, t. ex. om kvinnans särställning och avskiljande från det offentliga livet. Hur skall denna problematik klaras i det praktiska politiska arbetet? Vilken eller vilka av de stora principerna skall sättas åt sidan?

Själva frågeställningen är sannerligen inte ny i demokratins historia. Främst tänker man på den franska revolutionens män, som ansåg demokrati höra samman med en rationalistisk liberalism, men fann — inte minst i genom erövring "frigjorda" länder — att folkets majoritet höll fast vid traditionell och gammal ordning och som därför också till kuppen och diktaturer i framstegets namn. Men i nutida politik lär den unga turkiska regimen erbjuda det bästa exemplet på ett dylikt dilemma.

*

Båda de stora partierna flirtade — för att begagna en oberoende publicists uttryck — med de gammalreligiösa strömningarna under valkampanjen på våren 1950. Det tredje, nationella partiet, gjorde sig klart till talesman för dessa strömningar under hävdande av religionens och nationalkänslans samhörighet. Att partiet inte vann mer än tre procent av de avgivna rösterna (och blott ett enda mandat) sammanhängde utan tvivel med att det var föga organiserat och ställde upp kandidater blott i ett mindre antal kretsar. Partiet har sedermera gått starkt framåt, och det anses inte uteslutet att det vid ett följande val kan nå en betydande, kanske utslagsgivande, ställning.

Det demokratiska regeringspartiet har emellertid efter valet — kanske i någon mån på grund av konkurrensen med de nationella — gått ganska långt i medgivanden åt de speciellt religiösa kraven. Man kan, efter behag, karaktärisera denna politik som liberal och tolerant eller som reaktionär och klerikal. Religiös undervisning har införts i folkskolorna; föräldrarna kan visserligen undandra sina barn denna undervisning, men detta sker i praktiken inte. Stor vikt tillmätes också beslutet att låta utropandet av böner ske på arabiska likaväl som på turkiska; för de gammaltroende har det arabiska språket, som de inte förstår, en helt annan helgd än modersmålet — jämför latinet i den katolska kyrkan —, och det är betecknande att vid dessa ceremonier den under årtionden förbjudna arabiskan åtnjuta nästan genomgående kommit till heders. Även på andra sätt har det segrande partiets inställning kommit till synes: sålunda beviljas fränkstigt valuta för pilgrimsresor till Mecka — vilket först inte alls var fallet —, och en propaganda för gamla sedvänjor har tillåtits som under republikanernas vilde var uteslutен. Vid den demokratiska partikongressen i Konya i våras krävde rent av ett par medlemmar av partiet i allmänna ordalag längtan mera väsentliga åtgärder i samma riktning — manggiftet, koranen som lagbok, fezen och slöjorna skymtade i bakgrunden.

Dessa tendenser har av republikanerna och av flera oberoende tidningar och organisationer utsatts för den skarpaste kritik. Man är i färd med att avvika Atatürks verk, sägs det, att återgå till en ordning som var en skam för Turkiet och orsaken till dess svaghet. Det är nödvändigt att strängt tillämpa de av Atatürk givna förbuden mot vissa religiösa eller kvasireligiösa bruk och mot propaganda för deras återinförande. Genom de redan beslutade ändringarna i skolundervisningen och bönespråket uppmuntras den religiösa fanatismen, och demokraterna tycks vara redo att steg för steg gå dess krav till mötes.

"Men är det inte svårt", frågar jag en av republikanernas ledare, "att från edra liberala och demokratiska utgångspunkter avvisa uppgjutningen av de rena förbudsreglerna. Det gäller ju att utvidga den toleransens som ni häller på och att också tillförsäkra den stora massan av folket. Borde inte åtminstone bönespråket, fezen och slöjan betraktas som privatsak." "Nej, det är omöjligt", svarar den tillfrågade, som själv är troende muhammedan. "Muhammedanismen, sådan de gammaltroende fattar den, har inte lärt sig den mättfullhet som de kristna kyrkorna småningom tvungits till efter reformationen. Fanatikerna kommer att kräva mer och mer, och om deras anspråk godtas, faller både Atatürks reformverk och demokratin samman. Hellre en lagstiftning som för er kan te sig intolerant än ett uppgivande av allt vi vunnit sedan sultanerna och kalifatet störtades."

Inom det demokratiska partiet framträder skilda meningar. Den härskande uppfattningen torde vara att vad som hittills medgivits de gammaltroende är utslag av liberalism och tolerans, men att de fordringar som framförts av det nationella partiet och av några få demokrater inte kan beviljas. Man tillbakavisar anklageiserna för reaktionära tendenser och säger sig i själva verket ha realiserat Atatürks avsikter: tiden har varit mogen för de reformer som genomförts, och de hotar inte regimens principer. Då studentorganisationer i Istanbul och Ankara i mars i år protesterade mot den "reaktionära" propaganda som bedrevs alltmera öppet och hänsynslöst svarade regeringen med aktioner mot studenterna — vilkas organisationer enligt en från diktaturen kvarstående föreskrift inte får bedriva politik — och avvisade samtidigt allt tal om reaktionära syften. De som ordar "om en reaktionär störelse i Turkiet" och "säger att revolutionen är i fara betjänar sig av religionen som medel för politiska", heter det i en kommuniké från inrikesministern.

Den religiösa frågan, och därmed frågan om förhållandet mellan Atatürks verk, muhammedanismen och demokratin, har alltså blivit ett stridsämne mellan de båda stora partierna. Omsesidigt beskyller man varandra — liksom det nationella parti vars konkurrens man fruktar — för att vilja göra politik i religion. Det ligger något paradoxalt i att demokraterna på en gång vädjar till liberalismen och till gammalreligiositeten, medan republikanerna, det förutvarande diktaturpartiet, tar avstånd från eftergifter mot de religiösa kraven såsom i grunden oförenliga med liberalism och demokrati. I viss mån är det här också fråga om en strid mellan generationer: vad man betecknar som religiös fanatism är självfallet främst en del äldres attityd, medan särskilt den bildade ungdomen håller fast vid Atatürks sekularisering. I vad mån den här antydda spänningen kan bli farlig för den unga demokratin i Turkiet är det inte möjligt att bedöma. Säkert är att problemet är det principiellt mest intressanta och praktiskt mest väsentliga av alla. Då enighet råder om utrikespolitiken och de ekonomiskt-sociala problemen i denna bondestat är jämförelsevis undanskjutna, har statens förhållande till religionen — med dess i offentligt och privat liv speciellt starkt ingripande sedvänjor — stora förutsättningar att bli avgörande för den politiska utvecklingen.

HERBERT TINGSTEN

(En föregående artikel i serien var införd den 22/4.)

I INGENMANSLAND

Ett par fel både rätat bli okorrigerade i Annie Löfstedts artikel i går, "I Ingenmanslands". I början stod: ... en civilisation som något hundratal år efter starten ... det skulle ha stått "hundratusental". Mot slutet stod: Om man till sist mest tror eller mest tvivlar är likgiltigt. I manuskriptet hette det: Om han till sist ...

Järnvägsstyrelsen föreslår att provisoriet med Göteborg som huvudort för ljunde järnvägsdistriktet — inrättat i samband med förvärvet av de till trafikförvaltningen Göteborg—Dalarna—Gävle hörande järnvägarna — skall upphöra från tidpunkt som styrelsen får bestämma och ljunde distriktets huvudort i stället definitivt förläggas till Gävle. Ätgärden kan inte genomföras omedelbart, men styrelsen helstnar att det är av värde att principbeslut föreligger, så att styrelsen i god tid kan planera för att genomföra ändringen vid lämplig tidpunkt.

Bergslagsroman får berom på berom

Helmer Linderholm

Svedjefolket

"Svedjefolket är en utmärkt roman." *AT.*

"Helmer Linderholms epik är inte av den lugna sorten. Han visar som oftast hur intensivt han är engagerad; mest karaktäristiska är de vill upprörda scenerna." *Göte Alterpe, Sv. Dagbl.*

"en frisk och medryckande berättelse med realistiskt säkra och åskådliga tag. Hans strävan till konstnärlighet är påtaglig, han möjer sig inte med det historiska även tyrsta glans." *Ivan Oljelund, St.-Tidn.*

"Helmer Linderholm är en utmärkt berättare, som gör historien sällsamt levande." *Göteborgs Posten.*

Pris hft. 10 kr.

HÖKERBERGS

En gymnasist om krior

Från en fjärderingare har Dagens Nyheter mottagit följande inlägg med anledning av Olof Lagercrantz reflexioner 22/4 kring "Vårens bästa studentuppsats".

DET stela språket, fraserna, den stil som är så vanlig i uppsatser att den blivit kallad kvastil, döljer två slags osäkerhet. Först: osäkerheten om vad en uppsats är för något. Jag har gått åtta år i läroverk, och under denna tid har ingen försökt tala om för mig vad en uppsats egentligen är, antagligen därför att det inte går att tala om. En uppsats är ingenting. Inte skönlitteratur i alla fall. Konstnärligt värda skall inte eftersträvas, by lärarna är inte till för att utbilda författare. De är inte heller till för att utbilda journalister, kulturarbetare, kåsörer eller profeter. De är till för att lära oss skriva uppsats; men de kan inte tala om vad en uppsats är, utan hopar bara negativa bestämningar.

Men den som skall skriva något vill veta vad han skall skriva, för vilket ändamål och för vilka läsare. Därför borde sådana uppgifter alltid medföja då ett uppsatsämne ges. Ex.: Brev till en vän om ... Dagboksanteckning rörande ... Och på högre stadier: Om kväve. En framställning för tidningen Barnavännens läsare. Osv.

Nu förutsätts i stället en tänkt fmes i det närmaste oläckbar) läsare, som oftast blir ett multiplikat av årgångsvarande moderamålärare under ämbetsutövning. Härav de fruktanvärda kriorna. Ty denne tänkte läsare vet ingenting och saknar förmåga att slå upp och ta reda på vad han inte vet; han reflyer obehindrat de mest generande trismer och fraser, men opponerar skarpt mot vad han anser vara ett "vågat påstående" eller ett "ovanligt uttryck", han tycks vara gripen av samma förödande stillösa som Dalin då denne i andra upplagan av Argus ändrade "dum som en ko" till "ganska dum" och "förstöde sig så mycket på bilder som koen på musikt" till "vore ganska okunnige". Kort sagt, denne läsare borde ägna sig åt att konsumera maskinskrivitna fabrikmanuskript, men hans smak borde inte få utöva inflytande över generationer gymnasisters stilistiska försök. Den sanna stilanonymiteten är något som endast få kommer fram till, och då sannolikt efter att först ha rasat överdådigt och länge; den nås inte genom att man utifrån blir tvingad att under våldförande av sin stilkänsla balansera på kuriaifrasen.

Dessutom betass den som skriver uppsats av en annan osäkerhet. Uppsats skrivs utan hjälpmedel. Den värsta synden hos den skrivande är okunnighet. Konsten att skriva uppsats blir under sådana förhållanden väsentligen konsten att inte visa sin okunnighet. Det gäller att söka de allmänna betydelsevida uttrycken och att så flitigt stoppa in förklarings-emkord att man i varje läge kan försvara sin formulering. Bokemedlet att gå samnena en dag före skrivningen medför olägenheter, men de kan inte vara så stora som de nuvarande.

SVENNE LINDQVIST

Folkpartiledaren Bertil Ohlin höll på måndagen ett tal i Järfälla, berättat "Den klarade krisen".

Utslag dröjer i Pentamålet

Förhandlingarna inför arbetsdomstolen i det s. k. Pentamålet fortsatte på tisdagen med förhör av arbetarna. Efter slutpläderning meddelades att utslag kommer först om någon tid.

Vid de möten verkstadsklubben ordnat efter arbetsnedläggelsen hade styrelsen förklarat att det var olagligt att strejka. Styrelsens ordförande hr Dahl, witnerdade detta och uppgav att stämningen då var så irriterad att saken verkade hopplös.

Arbetsdomstolen ville ha reda på vilka arbetare som hade varit på mötet, då en man reste sig upp och förklarade att de tre som varit mest aggressiva inte hade blivit instämda och således inte fanns med i sessionssalen. Vilka dessa var kunde han emellertid inte erinra sig.

Arbetarna reser hem

Handläggningen gick raskt undan. Ett 30-tal arbetare fick på eftermiddagen bana sig fram till vittnesbåset eller direkt från sittplatsen lämna förklarande upplysningar. Slutpläderingen blev i stort sett ett upprepande av vad som tidigare kommit fram, och sedan parternas förklarat att de inte hade mer att tillägga överlämnades målet.

Enligt verkstadsklubbens ordförande kommer samtliga åtalade att återvända till Skövde på onsdagsmorgonen.

Obetydlig maskning vid repövningarna

— Erfarenheterna av de krigsförbandsvisa övningar som nu pågår har hittills varit enbart goda, säger major Hesberg, bataljonchef vid ett kustförsvarsförband som övar i Uppsalatrakten. De tiotal procent som föll igenom på bristande fysisk kondition hade full;oda skäl och maskningsfrekvenser är praktiskt taget obefintliga.

Efter den första veckans gemensamma skjututbildning delas nu förbandet upp i specialutbildningsgrupper. Drygt 25 utbildningsgrupper finns på övningsprogrammet. Senare stegras takten gradvis till övningar i kompanieförband, bataljonsförband, och allra sist manövern, som blir någonstans ute vid kusten 9—15 maj. Den 16 maj beräknar kungen eventuellt i S.

Bland övningsmyheterna i år är "eldmarsch" efter münster av amerikanernas "marching fire" och "eldistöt". Vid eldstöt stannar soldaten och lägger av en eldskur i upprätt ställning. Eldmarsch praktiseras i synnerhet i tätare skog.

Skador för 30.000 kr. uppkom vid en våldsam eldsvåda i Molunda livsmedelsaffär i Mcheleby på tisdagen. Elden upptäcktes troligen genom kortslutning, och i lagerrummet förstördes stora varupartier. Ett lager av eldfarliga oljor lyckades man rädda undan elden. (DN, Gävle.)

Bekanta Er med...
DOMINO
CIGARETTEN
FYLLIGARE
MILDARE
LENARE

PIPRÖKARE!
Köp EDGEWORTH - kvalitetstobaken
LARUS and BROTHER CO., INC. • RICHMOND • VIRGINIA
U.S.A.

NIFE optik
Linser och prismor
Projektionsobjektiv
Kikare
Mikroskop och mätinstrument
för vetenskap och industri

Besé vår nu pågående
SPECIALUTSTÄLLNING
BIRGER JARLSGATAN 15
JUNGNERBOLAGET
SVENSKA ACKUMULATOR AKTIEBOLAGET JUNGNER
STOCKHOLM

För biologer och andra naturintresserade

I naturen
Handbok för vandringar och exkursioner
Redigerad av docent
Ivar Elvers
"En alldeles ypperlig bok, skriven av en rad fackmän med praktiskt erfarenhet." *Knut Hagberg i StoD*
"För varje naturvän blir det en nödvändighet att skaffa sig denna förträffliga handbok." *Harry Bergquist i Tidn. för Sveriges Läroverk.*
8: 50, inb. 11: 50

Latin för botanister och zoologer
av Erik Wihén
Fil. dr, lektor
Kunskap om de latinska namnens betydelse ger kunskap också om växterna och djuren.
Linneband 24: —
GLEERUPS

Hela halsen klar med
Tulo

Den som står i ständig kontakt med andra människor får inte darra på målet med harklingar och hummingar (hrrmmes!). För alla försäljare, tjänstemän och biträden med flera är därför Tulo oumbärlig. Tulo friskar inte bara upp i munnen utan de flyktiga "luftburna" oljarna håller hela "luftsystemet" klart och fräscht. Tulo är en värdefull tablett för modern halshygien.
(Choklad-Thule, Stockholm)

TAG TULO MOT:
Cigarettiasis
Hathkardsborre
Hrrmnesi
Parkettchosis
Snarktorka
m. fl. sådana vardagens små halsbesvär

Tulo är alltid "den lille halsläkaren"

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.